עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תד:

טו ב מיי' פ"ד מהל' נזירות הלכה יא:

טז ג מיי' פט"ו מהל' שבת הלכה כג ופכ"ו הלכה יד טוש"ע א"ח סי' תה סעיף ד:

רבינו חננאל

אסור לשתות יין כל ימות החול, דכל יומא איכא למימר האידנא לייתי, ומותר בשבתות וימים טובים דליכא למיחש דילמא אתי. ש"מ יש תחומין בקפיצה למעלה מעשרה. ודחינן לא משום דבעי מיתא אליהו מאיתמול כו'. ופשוטה היא מינה דאין תחומין. דאי יש תחומין כיון דאליהו לא אתא בשבת משיח נמי לא אתי [בחד] בשבת. מיהו בחד בשבת נשתרי. ואמרינן תנא ספוקי מספקא ליה ומחמיר הכי והכי. דקאי אימת ונדר אי נימא בחול כיון דחל נזירות עליה היכי אתיא שבת ומפקעה ליה דקתני ומותר בשבת. אלא בשבת נדר או ביום טוב. וההוא יומא בלחוד הוא דשרי מיכן ואילך אסיר. ואפי' בשבתות וימים טובים. מתני' פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה כו'. מנא ידע. תנא שפופרת היה לו לרבן גמלי' שהיה צופה ומביט בה אלפים אמה ביבשה, וכנגדן אלפים בים. פי' כעין שפופרת עשויה מן נחשת היתה לו לרבן גמלי' ושיער בה אלפים אמה ביבשה והיתה אצלו לשער בה בים. ומפורש כך בירושלמי [א] מצופית היתה לו לרבן גמליאל והיה משער בה עיניו למישור אלפים אמה והיה משער בה בים. ולמה ליה למימר והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה. והא רבן גמליאל שרי משחשיכה אם נכנסו לנמל כגון דיר וסהר. תפתר כשהיה בלמין יתר מבית סאתים. ולא יהיו מחיצות גבוהות עשרה, ולא יהו פרצות יותר מעשר, ולא יהא עומד כנגד עומד ופרוץ כנגד פרוץ. הרוצה לידע כמה עומקו של גיא מביא שפופרת ומביט בה קרקעית הגיא וחוזר וצופה ומביט בה למעלה במישור. אם רואה במישור ק' אמה יודע שעומקו של גיא ק' אמה. וכן כשיעור הזה הרוצה לידע גובהו של דקל, ימוד צילו וצל קומתו ויראה כמה הוסיף צילו על קומתו. וישער כפי השיעור הזה להקל וידע כמה גובהו של דקל. תני ר' חייא הרוצה שלא תשרה חיה רעה בצל קברו, נועץ קנה משעה רביעית ביום ורואה היכן נוטה צילו. משפיע ועולה משפיע ויורד. פי' כשעה ד' ביום החמה נכנסת לישוב והבריות מ(ת)בקשות הצל. ומשפע ועולה, כלומר מיצר מלמעלה ויורד כגון מדרון שלא יהא לו צל כל היום כולו. נחמיה בר רבא בר חנילאי משכחיה שמעתא בשבת ויצא חוץ לתחום. אמר לו רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שרוי בצער חוץ לתחום. אמר לו לך ועשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס, דקיימא לן דמחיצה שנעשית בשבת הויא מחיצה, רב נחמן כשמעתיה.

ואסור לשתות יין כל ימות החול אי אמרת בשלמא יש תחומין היינו דבשבתות ובימים טובים מותר אלא אי אמרת אין תחומין בשבתות ובימים טובים אמאי מותר שאני התם דאמר קרא [א]הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והא לא אתא אליהו מאתמול אי הכי בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול אלא אמרינן לבית דין הגדול אתא הכא נמי לימא לבית דין הגדול אתא [א]כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח קא סלקא דעתך מדאליהו לא אתא משיח נמי לא אתי במעלי שבתא לישתרי אליהו לא אתי משיח אתי דכיון דאתי משיחא הכל עבדים הן לישראל בחד בשבא לישתרי לפשוט מינה דאין תחומין דאי יש תחומין בחד בשבא לישתרי דלא אתא אליהו בשבת האי תנא [א]ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין או אין תחומין ולחומרא דקאי אימת דקא נדר אילימא דקאי בחול כיון דחל עליה נזירות היכי אתיא שבתא ומפקעא ליה אלא [ב]דקאי בשבתא וקא נדר וביום טוב וקא נדר וההוא יומא דשרי ליה מיכן ואילך אסיר ליה: פעם אחת לא נכנסו לנמל וכו': תנא שפופרת היתה לו לרבן גמליאל שהיה מביט וצופה בה אלפים אמה ביבשה וכנגדה אלפים בים הרוצה לידע כמה עומקו של גיא מביא שפופרת ומביט בה וידע כמה עומקו של גיא והרוצה לידע כמה גובהו של דקל מודד קומתו וצלו וצל קומתו וידע כמה גובה של דקל הרוצה שלא תשרה חיה רעה בצל קבר נועץ קנה בד' שעות ביום ויראה להיכן צלו נוטה משפיע ועולה משפיע ויורד נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא ונפק חוץ לתחום אמר ליה רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שרוי בצער אמר לו [ג]עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא ויתיב רבא קמיה דרב נחמן א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מבעיא ליה לרב חסדא אילימא בדמלו גברי עסקינן וקא מבעיא ליה הלכתא כרבן גמליאל

או

ואסור כל ימות החול. דילמא אתי: **לפני בא יום ה'.** לפני ביאת בן דוד יבא אליהו לבשר: **מפני הטורח.** שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו: **עבדים הן.** ואין לישראל טורח דאיכא דטרח להו: **בחד בשבא לשתרי.** דודאי לא אתי משיח היום דהא אתמול בשבת לא אתא אליהו ומדקאמר ליה ליפשוט דחייש לדילמא אתא אליהו ואין תחומין למעלה מעשרה: ומשנינן מהא לא תיפשוט דאין תחומין **דדילמא** ספוקי מספקא ליה להאי תנא דדילמא אין תחומין ומש"ה אסר **בחד בשבא ולחומרא** אבל מפשט לא פשיטא ליה דתילף התירא מיניה: **כיון דחל עליה נזירות.** בע"ש ומספקא דילמא אתי משיח היום לב"ד הגדול היכי מישתרי לשתות למחר בשבת ליחוש דילמא אתא לב"ד הגדול מאתמול: **דקאי בשבת וקא נדר בי"ט וקא נדר.** כלומר כשקיבל נדר זה היה שבת או י"ט והיינו דקתני מותר לשתות בשבתות וימים טובים אותה שבת או אותו י"ט שנדר אבל מכאן ואילך אסור ואפי' בשבת דילמא אתא אתמול בן דוד וחל עליה נזירות: **שפופרת.** קנה חלול וכשהוא ארוך אין צופין בו למרחוק וכשהוא קצר צופין בו יותר והיתה שפופרת של רבן גמליאל מתוקנת למדת צפיית אלפים או בים או ביבשה: **כמה עומקו של גיא מביא שפופרת ומביט בה.** ביבשה וימדוד כמה אמות הוא יכול לצפות בה ואח"כ ילך על שפת הגיא ויצפה בה לעומקו ויתרחק לאחוריו עד שיבחין שבמקום שכלה עומקו של גיא שם כלה צפיית השפופרת שאם יתרחק עוד מעט לא יראה את קרקעית הגיא וידע שעומקו של גיא והרחקתו שנתרחק משפתו הוי כמדת צפיית השפופרת: **גובהו של דקל.** ומתיירא לעלות בו ולמודדו: **ימדוד צלו.** של דקל: **וצל קומתו.** של עצמו. ופעמים שהצל רבה על המיצל ופעמים שהמיצל רבה על הצל כשחמה עומדת בגובה הרקיע צל כל דבר הוי קטן וכשחמה בשיפולו הוי צל ארוך הלכך מודד אף צל קומתו ולפי מה שירצה שירבה צל קומתו על קומתו ידע שריבוי צל הדקל על הדקל או כפלים או שליש או רביע: **הרוצה שלא תשרה חיה רעה בצל קבר.** כעין מלכה היו מציבין על הקבר כעין שאנו מגביהין וצוברין בו עפר ומשפע לכאן ולכאן ויירא שלא תבא חיה רעה להסתופף בצל הקבר מפני חום השמש ויריח את המת ויחטטנו: **נועץ קנה בד' שעות.** כשבא לעשות הבנין יעוץ קנה בארבע שעות ביום שאותה שעה מתחיל השמש להתחמם והצל צונן ונוח כדאמרינן בברכות (ד' מ.) וחם השמש ונמס [ו] איזו שעה שהשמש חם והצל צונן הוי אומר זה ארבע שעות ולפיכך חיות מתאוות לצל באותה שעה ולאותו צד שירצה זה שצל הקנה נוטה ישפע הבנין ויעשה שיפוע ארוך שלא יהא נוטה לו צל ואע"פ שכשתסוב החמה יהיה לו צל לצד אחר כיון דבההיא שעתא ליכא צל תו לא אתיא חיה להתלונן בצילו דבההיא שעתא אולא עד דמשכחא ועוד דלאחר ארבע שעות אף הצל חם ולא איכפת לה לחיה בצל: **כדמלו גברי.** שהיו לו אנשים הרבה שיכולין לצאת חוץ לתחום כגון שעירבו לעשות לו מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ממקום שהוא שם עד התחום: **הלכה כרבן גמליאל.** דליהוו ליה מחיצות שלא שבת כהן מבעוד יום כדאמר לעיל (מב:) גבי דיר וסהר או דילמא פשיטא ליה דהלכה כרבן גמליאל והכא הוא דלא מלו ליה גברי עד תוך התחום אלא עד ב' אמות סמוך לתחום:

וקמיבעיא

ואסור לשתות יין כל ימי החול. וא"ת מאי שנא דלא אסרינן כהן לשתות לעולם יין כדאמרינן בסנהדרין (ד' כב:) אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו פי' שעברו כמה שנים שלא נבנה הבית ואמאי לא חיישינן לבן דוד כי הכא וי"ל דהתם ליכא איסורא דאפשר בכהן אחר או יישן מעט אבל הכא מי אתי עובר על נזירותו ובפ"ק דבילה (ד' ה:) נמי אמרינן חיישינן שמא יבנה ור"ת מפרש ביום שבן דוד בא שראוי לבא והשתא לא קשיא מידי וניחא נמי מה שמקשינן אמאי אסור והלא משיח בן יוסף יש לו לבא תחילה ועדיין לא בא אבל קשה הא דפריך בסמוך בחול נמי לשתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול מ"מ היה ראוי לבא וי"ל דלפי המסקנא פריך דמוקמינן דקאי בשבת וקנדר משום הכי פריך בחול לשתרי יום שנדר בו שאינו ראוי לבא באותו יום הואיל ולא אתא אליהו מאתמול:

דלא אתא אליהו בשבת. וא"ת ודלמא אתי בערב שבת ויבשר בשבת וי"ל דקרא הנני שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' משמע ביום שבא יבשר:

האי תנא ספוקי מספקא ליה. [א] והיא דתנן בפרק קמא דפסחים (ד' יג.) דקאמר לדברי אף תלויות לא ישרפו שמא יבא אליהו ויטהרם איכא למימר נמי מספקא ליה והוא שמשיב [ג] כבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא בשבת ולא בערב שבת ולא בערב יו"ט נראה לי דהכי פירושו כי היכי דלא בא לא בערב שבת ולא בערב י"ט מפני הטורח של תקון סעודה הכי נמי בשבת קודם אכילה מפני טורח סעודת שבת:

[ד] **מותרין** אתם שכבר הייתי מסתכל בשפופרת וכו'. אפילו לרבי מאיר דאמר לקמן מי שישב בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר אם לא היתה כוונתו לכך לא יכנס הכא מתכוונים היו לשבות בעיר והיו סומכין על שפופרת של ר"ג: **יתיב** רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא ויתיב רבא קמיה דרב נחמן. הכא * משמע דרב נחמן בר יצחק לאו היינו רב נחמן סתם וכן בכמה מקומות ודלא כפ"ה דסוף פרק כל הגט (גיטין ד' לא:) דקאמר רב נחמן בר יצחק אנא לא צריכנא להו פירוש לבי ריש גלותא ופ"ה התם משום דהוי חתנו של ריש גלותא דהא רב נחמן סתם הוי חתנו של ריש גלותא כדמוכח בהעור והרוטב (חולין ד' קכד.) אלא הא דקאמר לא צריכנא משום דעשיר היה ורב נחמן סתם הוא רב נחמן בר יעקב דהא רב נחמן סתם היה חבירו דרב ששת ובירושלמי מוכח דרב נחמן בר יעקב היה חבירו דרב ששת וגם בשום מקום בש"ס אינו מזכיר בפירוש רב נחמן בר יעקב אלא אצל רב נחמן בר רב חסדא או רב נחמן בר יצחק [ה]: **ויתיב** רבא וקמבעיא ליה גרסינן ול"ג אמר ליה רב נחמן בר יצחק דהכא פשיטא ליה במחיצה של בני אדם שמותר לעשות ובתר הכי פריך רב נחמן בר יצחק לרבא מנפל דופנה לאסור לעשות:

אילימא בדלא מלו גברי. ואם תאמר כי לא מלו גברי נמי ילך אל מקום שהמחיצה מגעת ואחר כך יעשה היקף אחר עד שיגיע לתחום ויש לומר כיון שכבר עשו פעם אחת ידעו שלדעת כן עשו ואסור מכאן ואילך כדמסיק בסמוך בשמעתין:

או

מסורת הש"ס

[א] פסחים יג., [ב] [שמות טו], [ג] [פסחים יג. וע"ש ובפרש"י דהתם ד"ה לא בערבי שבתות וכו'], [ד] [שייך במשנה דלעיל מב:], [ה] [וע"ע תוס' ב"ב מו: ד"ה שלא ובתוס' גיטין לא: ד"ה אנא ותוס' לעיל יח: ד"ה מתקיף].

תורה אור השלם

א. הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: מלאכי ג כג

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה האי תנא וכו' והיא דתניא בפ"ק דפסחים. נ"ב דף יג ועיין מ"ש שם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יתיב רב נחמן בר יצחק וכו' משמע דרב נחמן בר יצחק לאו היינו ר"נ. עי' לעיל דף יח ע"ב תוס' ד"ה מתקיף ולקמן עב ע"ב:

מוסף רש"י

לא בערבי שבתות כו' מפני הטורח. שיש להן לעסוק בסעודות שבת ויטרדו בו (פסחים יג.).

[א] וע"ע בק"ע ופ"מ פי' ד' בירושלמי הכא.